

"ואתנה בריתי ביני ובינך"

בזכות ברית מילה זוכים לתורה שבעל פה: ל"ו מסכתות טו"ב פעמים בגימטריא ברי"ת

לעולם וגו', ונאמר להלן (בראשית יז-יא) ונמלתם את בשר ערלתכם, מהיכן ימול, אם ימול מן האוזן, אינו כשר להקריב [כי הוא בעל מום], מן הפה אינו כשר להקריב, מן הלב אינו כשר להקריב, מהיכן ימול ויהיה כשר להקריב, הוי אומר זו ערלת הגוף.

רבי עקיבא אומר ד' ערלות הן, נאמרה ערלה באוזן (ירמיה ו-י) הנה ערלה אזנם, ונאמרה ערלה בפה (שמות ו-ל) הן אני ערל שפתים, ונאמר ערלה בלב (ירמיה ט-כה) וכל בית ישראל ערלי לב, ונאמר ערלה בגוף (בראשית יז-יד) וערל זכר, ונאמר לו (שם שם-א) התהלך לפני והיה תמים, אם ימול מן האוזן אינו תמים, מן הפה אינו תמים, מן הלב אינו תמים, ומהיכן ימול ויהיה תמים, הוי אומר זו ערלת הגוף."

הנה כי כן מוטלת עלינו החובה ליישב הפליאה העצומה, מה ראה הקב"ה על ככה, לצוות על אברהם לקיים מצות מילה, שבזכותה כרת הקב"ה ברית עם אברהם וזרעו עד סוף כל הדורות, והאריך לפרט את המצוה ב"ד פסוקים בתורה, ובכל אלה לא מצא לנכון להזכיר בפירוש אפילו פעם אחת איזה אבר צריך למול, עד שהתנאים הקדושים היו צריכים להוכיח מדרשות הכתובים באיזה אבר צריך לקיים המצוה.

אי אפשר להשיג תורה כי אם על ידי מצות מילה

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה, על פי מה שמצינו במדרש (שמו"ר ל-יב) הסיפור על אונקלוס שהתגייר ונימול כדי שיוכל להשיג את התורה, כי מי שלא נימול אינו מסוגל להשיג את התורה (שמו"ר ל-יב):

"פעם אחת אמר לו עקילס [אונקלוס] לאדריינוס המלך, רוצה אני להתגייר ולהעשות ישראל, אמר לו לאומה זו אתה מבקש, כמה בזיתי אותה, כמה הרגתי אותה, ליורדה שבאומות אתה מבקש להתערב, מה ראית בהם שאתה רוצה להתגייר.

שכריתת הברית עם ישראל בזכות מצות מילה שניתנה לאברהם וזרעו, היא למעלה מן הדעת ואינה תלויה כלל בבחירת האדם.

רחש לבי דבר טוב להקדיש מאמר זה, ליישב סתירה עצומה שמציקה אותנו מימים ימימה, בענין הברית שכרת הקב"ה עם אברהם וזרעו בזכות מצות מילה, ממה ששנינו בגמרא (גיטין ס:): "אמר רבי יוחנן, לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר (שמות לד-כז) כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל". וקשה שהרי בפרשתנו מפורש שהקב"ה כרת ברית עם אברהם וזרעו בזכות מצות מילה: "והקמותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך".

הן אמת שהיה אפשר ליישב בפשיטות כי שני הדברים נכונים וקיימים, הקב"ה כרת ברית עם ישראל הן בזכות המילה והן בזכות תורה שבעל פה, אך לפי זה קשה מה שדקדק רבי יוחנן להוסיף מילת "אלא" במאמרו: "לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל 'אלא' בשביל דברים שבעל פה", משמע שכריתת הברית היא רק בזכות תורה שבעל פה, והרי בפסוק מפורש שהקב"ה כרת ברית עם אברהם וזרעו בזכות מצות מילה.

מדוע לא הזכיר הקב"ה בפירוש איזה אבר צריך למול

והנה מה שראוי להתבונן עוד על דבר פלא שמצינו במצות מילה, שלא הזכיר הקב"ה בפירוש בשום מקום בתורה שבכתב, באיזה אבר בגוף צריך לקיים מצות מילה להסיר את הערלה שבו, ובגמרא (שבת קח). וביתר ביאור במדרש מצינו על כך כמה לימודים, שמהם ניתן להוכיח שכוונת הקב"ה היא על ערלת המילה, שנקראת בלשון המדרש "ערלת הגוף", כנראה מפאת היותה בסוף הגוף, וכך שנינו במדרש (ב"ר מו-ה):

"רבי ישמעאל אומר, אברהם כהן גדול היה, שנאמר (תהלים קי-ד) נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן

בפרשתנו פרשת לך לך דבר בעתו מה טוב, להתבונן באחת מהמצוות החשובות שהיא יסוד כל התורה והיהדות, הלא היא מצות ברית מילה שנתן הקב"ה לאברהם אבינו וזרעו ישראל, בכוונה ברורה לכרות עמם ברית עד סוף כל הדורות, והנה הם מקצת הפסוקים (בראשית יז-א):

"ויהי אברם בן תשעים שנה ותשע שנים, וירא ה' אל אברם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים, ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד מאד. ויפול אברם על פניו וידבר אתו אלקים לאמר, אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים, ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך, והפרתי אותך כמאד מאד ונתתיך לגוים ומלכים ממך יצאו, והקמותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם להיות לך לאלקים ולזרעך אחריך".

ישוה הסתירה מכריתת ברית בזכות תורה שבעל פה

כאשר נתבונן בפרשת מילה נראה שהקב"ה הזכיר בה י"ג פעמים תיבת "ברית", וכבר העירו על כך חכמינו ז"ל בגמרא (נדרים לא:): "גדולה מילה שנכרתו עליה שלוש עשרה בריתות". ופירשו הר"ן והתוספות שהכוונה בזה על י"ג פעמים "ברית" שנזכרו במצות מילה. מזה נשכיל להבין כי התכלית של מצות מילה היא, להכליל את הרך הנימול בברית שכרת הקב"ה עם אברהם אבינו, ולכן תיקנו חכמינו ז"ל לברך על מצוה זו ברכה מיוחדת: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו". ולא בחנם נקראת מצוה זו בפי כל ישראל: "ברית מילה".

ויש לומר כי מטעם זה מצינו במצות מילה שינוי גדול מכל שאר מצוות שבתורה, כי בעוד שאדם מתחייב בכל המצוות רק אחרי שהוא מגיע לכלל דעת בהיותו בן שלוש עשרה שנה, שאז הוא צריך לקיים המצוות מצד בחירתו בדעת, הרי שהטיל הקב"ה מצות מילה על ילד בן שמונה ימים כשאין לו שום דעת, ללמדנו

**ישוב המאמר: "לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל
אלא בשביל דברים שבעל פה", הלא כרת ברית בזכות המילה**

**עוללות אפרים: תכלית המילה שיש בה כאב וצער היא,
להשריש באדם הטבע לעסוק בתורה במסירות נפש**

**מיל"ה בגימטריא פ"ה, לרמז שתכליתה להשיג תורה שבעל פה,
שמתקיימת רק במי שממית עצמו עליה**

**הקב"ה לא הזכיר בפירוש באיזה אבר לקיים המצוה,
כדי שנצטרך ללמוד זאת מהדרש בתורה שבעל פה**

אמר לו הקטן שבהם יודע היאך ברא הקב"ה את העולם, מה נברא ביום ראשון ומה נברא ביום שני, כמה יש משנברא העולם ועל מה העולם עומד ותורתן אמת, אמר לו ולמד תורתן ואל תמול, אמר לו עקילס, אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה, אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל, שכן כתוב (תהלים קמז-ט) מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, לא עשה כן לכל גוי, ולמי לבני ישראל".

**"אין דברי תורה מתקיימין אלא
במי שממית עצמו עליה"**

חשבתי דרכי לבאר החידוש הגדול של אונקלוס הגר, כי רק מי שנימול מסוגל להשיג השגות התורה, ומי כמו אונקלוס שהוא עצמו התנסה בכך מוסמך לומר כן, על פי מה ששינו בגמרא (ברכות סג): "מניין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר (במדבר יט-ד) זאת התורה אדם כי ימות באהל".

ומבואר במדרש תנחומא (פרשת נח אות ג) שהכוונה בזה על העמל והיגיעה שצריך להתייגע בתורה שבעל פה, והנה מעט מדברים חוצבי להבות אש של המדרש:

**"יתברך שמו של מלך מלכי המלכים
הקב"ה שבחר בישראל משבעים אומות, כמו
שכתוב (דברים לב-ט) כי חלק ה' עמו יעקב חבל
נחלתו, ונתן לנו את התורה בכתב ברמז צפונות
וסתומות, ופרשום בתורה שבעל פה וגילה אותם
לישראל... וכתוב (איוב כח-יג) ולא תמצא בארץ
החיים, ומאי לא תמצא בארץ החיים, וכי בארץ
המתים תמצא.**

אלא שלא תמצא תורה שבעל פה אצל מי שייקש עונג העולם, תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה, אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל, וכך דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, לפי שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על התורה שבעל פה, שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית".

**ברית מילה משרישה באדם
טבע להתייגע בעבודת ה'**

ועתה בא וראה מה שמצינו דבר יקר ב"עוללות אפרים" (ח"ג במצות מילה) שהביא שמונה טעמים על מצות מילה כנגד שמונת ימי המילה, ובטעם השמיני כתב (מאמר שפו) כי תכלית מצות מילה היא להשריש באדם הטבע לעבוד את ה' בעמל ובמסירות נפש:

"טעם ח'. שהמילה כולה צער לגוף, ובה יקנה קנין טוב, שבו תלוי כל הצלחת האדם, והוא שישאר רושם זה קיים בגופו, לשמוע כל המצוות שבתורה, ושלא ליהנות ניתנו. גם ירגיל עצמו למסור נפשו על קדושת שמו יתברך, ויתחיל תחילה באחד מאבריו ראש הגויה, ואחר כך יהיה נקל בעיניו למסור כל נפשו, כדרך שמצינו ביצחק שמתחילה מסר עצמו באחד מאבריו [שהיה הראשון שנימול לשמונה], וקיבל הטבע מכאן ולהבא [למסור נפשו], עד שהיה נקל בעיניו אחר כך [בעקידת יצחק] לקדש השם בכל גופו".

יומתק לבאר בזה מה שדרשו בגמרא (גיטין נז): מקרא שכתוב (תהלים מד-כג): "כי עליך הורגנו כל היום, רבי יהושע בן לוי אמר, זו מילה שניתנה בשמיני". ופירש רש"י: "דזימנין דמיית", פירוש, כי לפעמים מת הרך הנימול. ויש להקשות אם כן איך אמר דוד המלך על כך: "כי עליך הורגנו כל היום", משמע שבכל יום אנו נהרגים על הקב"ה, הלא המעשה של מצות מילה שיש בו סכנה הוא רק פעם אחת בחיים.

עוד יש לתמוה ממה שכתב הרשב"א (שו"ת ח"ה סימן נב): "כי עליך הורגנו כל היום, וכי אפשר ליהרג בכל יום, אלא שבכל יום אנו קוראים בקריאת שמע ובכל נפשך ומסכימים על כך, והרי הוא כאילו הורגנו באותה שעה עליו יתברך, כי כל המסכים על זה כאילו עשאו". וכוונתו על המבואר בגמרא (קידושין מ): "מחשבה טובה [הקב"ה] מצרפה למעשה". וצריך ביאור מדוע שינה הרשב"א מדרשת הגמרא שכוונת הכתוב היא על מצות מילה. וכן קשה להיפך מדוע לא תירץ רבי יהושע בן לוי כתירוץ הרשב"א שהכוונה היא על קריאת שמע.

אך לפי דברי ה"עוללות אפרים" יש לומר, כי באמת מה שכתוב: "כי עליך הורגנו כל היום", הכוונה בזה שאנו מוכנים למסור נפשנו על קדושת השם בכל יום בקריאת שמע, אולם מאחר שמצות מילה שניתנה ביום השמיני, תכליתה

להשריש באדם מיד בלידתו את הטבע להתייגע בתורה ובעבודת ה' עד כדי מסירות נפש. לכן יפה דרש רבי יהושע בן לוי: "כי עליך הורגנו כל היום, זו מילה שניתנה בשמיני", כי בזכותה אנו מסוגלים למסור נפשנו בכוונה אמיתית בקריאת שמע, נמצא כי דברי רבי יהושע בן לוי ודברי הרשב"א עולים בקנה אחד כפתור ופרח.

**תרגום אונקלוס הוא
בבחינת תורה שבעל פה**

בדרך המלך נלך לבאר בזה מה שאמר אונקלוס לדודו אדרינוס קיסר, שהיה צריך להתייגר ולמול כי אי אפשר להשיג את התורה בלי מצות מילה, על פי מה שכתב ה"חזון איש" (טהרות ידים סימן ח אות יט) כי תרגום אונקלוס אף שהוא פירוש על התורה, אין דינו כספר תורה שנכתב בלשון ארמית אלא הוא בבחינת תורה שבעל פה.

והביא ראיה לכך שהרי אונקלוס אינו מתרגם מילה במילה, אלא הוא מוסיף לפרש גם מה שלא כתוב בפירוש בתורה, והביא משל לכך ממה שהוא מתרגם בכל מקום את השם אלקים לשם הוי"ה, הרי שלא תרגם את התורה מלה במלה מלשון הקודש ללשון ארמית, ובלשון קדשו: "ובתרגום אונקלוס תרגם ה' תחת אלקים, ואם כן אין תרגום אונקלוס כספר תורה בלשון ארמית, אלא כשאר מפורש התורה והוא בכלל תורה שבעל פה".

ובאמת כן מבואר בחדושי הרמב"ן (שבת קטו): "תרגום דידן דהיינו אונקלוס ויונתן בן עוזיאל כשאר תורה שבעל פה הוא". ויש להעיר בזה עוד ממה ששינו בגמרא (מגילה ג): "תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי רבי אליעזר ורבי יהושע". דקדקו לומר: "מפי" רבי אליעזר ורבי יהושע, ללמדנו שהתרגום הוא בבחינת "תורה שבעל פה", שקיבלה אונקלוס מפי רבי אליעזר ורבי יהושע, שהם קיבלו איש מפי איש עד למשה רבינו מסיני.

ולכאורה יפלא הפלא ופלא, הלא כבר למדנו מדברי רבי יוחנן כי מה שכתוב: "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית", הכוונה בזה על תורה שבעל פה, ומזה למד לדרוש שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל תורה שבעל פה, אם כן איך דרשו בגמרא כאן פסוק זה על ברית מילה.

אך לפי האמור יש ליישב בטוב טעם ודעת, כי הן אמת שמה שכתוב: "כי על פי הדברים האלה", הכוונה על תורה שבעל פה, אולם מאחר שבלי מצות מילה אי אפשר לעסוק כראוי בתורה שבעל פה שצריך להמית עצמו עליה, לכן מה שאמר הכתוב בהמשך: "כרתי אתך ברית", הכוונה על ברית מילה שהקדים הקב"ה לתת לאברהם וזרעו, כדי שיוכלו להשיג ולעסוק במסירות נפש בתורה שבעל פה.

ולפי זה זכינו למצוא דברי חפץ להאיר את דברי רבי יוחנן באור חדש: "לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל", כלומר לא כרת הקב"ה ברית מילה עם ישראל, "אלא בשביל דברים שבעל פה", כדי שיצליחו לעמול ולהשיג תורה שבעל פה, כי מצות מילה משרישה באיש ישראל טבע שיוכל לעמול ולהתייגע בתורה.

ומביא רבי יוחנן ראיה לכך: "שנאמר כי על פי הדברים האלה", פירוש, כדי שתוכל להשיג את התורה שבעל פה, "כרתי אתך ברית ואת ישראל", כרתי אתכם ברית מילה. נמצא לפי זה כי גם לפי דברי רבי יוחנן מה שכתוב: "כרתי אתך ברית" הוא על ברית מילה, שבזכותה מסוגל איש ישראל להשיג תורה שבעל פה.

הנה כי כן מה טוב ומה נעים מה שדרשו בגמרא: "גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצוות שבתורה שנאמר כי על פי הדברים האלה וגו'", ופירשו הר"ן והתוספות שהכוונה על המשך הכתוב: "כרתי אתך ברית" שהיא ברית מילה. ולפי האמור הביאור בזה, כי מאחר שמפורש כאן שאי אפשר להשיג תורה שבעל פה רק בזכות ברית מילה שכרת הקב"ה עם אברהם וזרעו, אם כן מוכח מזה ששקולה מילה כנגד כל המצוות, שהרי אי אפשר להשיג כל המצוות לפי פירושם בתורה שבעל פה רק בזכות מילה.

וימתק לבאר בזה הנוסח שמקורו בגמרא (שבת קלז:), כי המשתתפים בברית מילה מברכים את הרך הנימול: "כשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים". כי בזכות ברית המילה יזכה התינוק להיכנס לתורה, שאי אפשר להשיגה רק מי שנימול. אך הלא מבואר בגמרא (יבמות סב:), כי במערבא אמרו: "השרוי בלא אשה שרוי בלא תורה". לכן מוסיפים: "כן יכנס לתורה

י"ג פעמים ברית נזכרו בפרשת מצות מילה, כנגד תורה שבעל פה הכלולה מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן

מהרי"א אסאד: ברי"ת רומזת על תורה שבעל פה, שיש בה ל"ז מסכתות טו"ב פעמים בגימטריא ברי"ת

כשניתנה מילה לאברהם הוסיף לו הקב"ה אות ה' אחרונה מהשם, שהיא רמז על תורה שבעל פה

רבי עקיבא איגר: מילה חיצונית היא סיבה למילה פנימית מערלת הלב, שחדרי לבו יהיו פתוחים להשגות התורה

מילה. ויותר מזה מבואר (שם פרק ו משנה ד) שהקב"ה כרת עם אברהם אבינו שתי בריתות - ברית מילה עם ברית הלשון:

"וכיון שצפה אברהם אבינו ע"ה, והביט וראה וחקר והבין וחקק וחצב וצרף וצר וועלתה בידו, אז נגלה עליו אדון הכל ברוך הוא והושיבהו בחיקו, ונשקו על ראשו וקראו אוהבי, וכרת לו ברית ולזרעו (בראשית טו-1) והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, וכרת לו ברית בין עשר אצבעות רגליו והיא ברית המילה, ועשר אצבעות ידיו והוא הלשון, וקשר לו עשרים ושתיים אותיות בלשונו וגלה לו את יסודן".

ולפי המבואר יש לפרש הכוונה בזה, כי בזכות ברית מילה זוכים להשיג גם ברית הלשון לעסוק בלשון הפה בתורה שבעל פה, שהרי כפי מה שנתבאר על שתי בריתות אלו אמר הקב"ה למשה רבינו: "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל". ויש להוסיף בזה רמז נאה מיל"ה בגימטריא פ"ה, לרמז שבזכות מילה זוכים להשיג תורה שבעל פה".

על פי האמור נזכה למצוא מרגוע לנפשנו, ליישב הפליאה הגדולה על מה שלא פירש הקב"ה בתורה שבכתב באיזה אבר לקיים מצות מילה, ולפי המבואר עשה הקב"ה כן ככוונה תחילה שלא לפרש הדבר בתורה שבכתב, כי אם למסור הדבר בתורה שבעל פה מאברהם אבינו עד סוף כל הדורות, כדי ללמדנו בזה שתכלית מצות מילה היא לזכות להשגת תורה שבעל פה, ולכן לא נתפרשה מצות מילה כי אם בתורה שבעל פה.

ביאור חדש בדברי רבי יוחנן

ועתה בא וראה כי על פי האמור יפתח לנו פתח ליישב קושיא עצומה על מה ששינינו בגמרא (נדרים לב:): "גדולה מילה ששקולה כנגד כל המצוות שבתורה שנאמר כי על פי הדברים האלה וגו'". ופירש הר"ן: "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית, כלומר ברית מילה ששקולה ככל הדברים דהיינו כל המצוות".

הנה כי כן ירווח לבנו להבין מה שאמר אונקלוס לדודו אדרינוס קיסר, שהיה צריך להתגייר ולמול כי אי אפשר להשיג את התורה בלי מצות מילה, כי מאחר שחלק תורתו הוא תרגום אונקלוס שהוא בבחינת תורה שבעל פה, שעליה נאמר: "זאת התורה אדם כי ימות באהל", שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, לכן אי אפשר להשיגה כי אם בזכות מצות מילה שמשרישה באדם את הטבע לעבוד את ה' במסירות נפש.

הקשר בין ברית מילה לברית של תורה שבעל פה

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו להבין הקשר הנפלא בין שתי הבריתות שכרת הקב"ה עם ישראל, ברית אחת בזכות מצות מילה שכתוב: "והקמותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדורותם לברית עולם", וברית אחת בזכות תורה שבעל פה כדברי רבי יוחנן: "לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה", כי שתי הבריתות קשורות זו בזו בקשר אמיץ בל ימוט.

והביאור בזה, כי אמנם כן כדברי רבי יוחנן, לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל תורה שבעל פה, כמו שהביא ראיה ממקרא שכתוב: "כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל", כי בה גילה הקב"ה לישראל את כל הדברים הסתומים וחתומים בתורה שבכתב לישראל.

אולם מאחר שאי אפשר להשיג תורה שבעל פה רק בזכות מצות מילה, שהיא משרישה באדם את הטבע להתייגע על התורה, נמצא כי מצות מילה היא גם כן ברית בין הקב"ה לישראל, כי רק בזכותה אפשר לקיים את הברית של תורה שבעל פה. נמצא לפי זה כי שתי הבריתות - ברית מילה וברית תורה שבעל פה עולות בקנה אחד כפתור ופרח.

וימתק לבאר בזה מה ששינינו בספר יצירה (פרק א משנה ג) כי ברית הלשון מכון כנגד ברית

לחופה ולמעשים טובים", שיזכה להיכנס לחופה לשאת אשה שתסייע לו לעסוק בתורה.

בריית' בגימטריא ל"ו פעמים טו"ב

ועתה בא וראה כי לפי האמור יפתחו לנו שערי אורה, להבין מה שקרא הקב"ה מצות מילה בשם "ברית" – "ואתנה בריתי ביני ובינך", "והקמותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריו לדורותם לברית עולם", על פי מה שכתב בשו"ת מהרי"א אסאד (או"ח סימן א) דבר נפלא לפרש מאמרו של רבי יוחנן: "לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה, שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל".

וביאר על פי מה שגור בפי העולם שישנן ל"ו מסכתות בתורה שבעל פה שיש עליהם תלמוד בבלי. ויש להעיר בזה ממה שכתב ב"דרשות חתם סופר" (ח"ב דף תיא טור ב' ד"ה בסיום), כי מטעם זה סיום תלמוד בבלי הוא במאמר: "תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר הליכות עולם לו", לרמז שהליכות עולם הוא בזכות ל"ו מסכתות עכדה"ק.

לפי זה אומר מהרי"א אסאד, כי מאחר ששינוי בגמרא (ברכות ה.): "אין טוב אלא תורה", נמצא כי ל"ו מסכתות שישנן בתורה שבעל פה, הרי הן ל"ו פעמים טו"ב בגימטריא בריית'. הנה כי כן זהו רמז הכתוב: "כי על פי הדברים האלה – אל"ה בגימטריא ל"ו מסכתות שיש בתורה שבעל פה, ובזכותה "כרתי אתך ברית" – שכן ל"ו פעמים טו"ב בגימטריא בריית'. אלו דבריו הנפלאים.

מעתה יש לומר כי מטעם זה קרא הקב"ה מצות מילה בשם "ברית", לרמז שבזכות מצות מילה זוכה האדם לעסוק ולהשיג תורה שבעל פה, שיש בה ל"ו מסכתות שהן ל"ו פעמים טו"ב בגימטריא בריית', ועל זה אמר רבי יוחנן: "לא כרת הקב"ה ברית" – מילה "עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה", כדי שיזכו לתורה שבעל פה. ומביא ראיה לכך: "שנאמר כי על פי הדברים האלה – אל"ה בגימטריא ל"ו מסכתות, "כרתי אתך ברית" מילה, אשר נקראת בריית' כי היא עולה ל"ו פעמים טו"ב בגימטריא בריית'.

על פי האמור יפתחו לנו שערי אורה מה שכרת הקב"ה על מצות מילה י"ג פעמים "ברית" שנזכרו במצות מילה, על פי מה שכתב הרא"ש בפירושו על התורה (בראשית יז-יג) כי י"ג בריתות שנאמרו במצות מילה הם: "כנגד י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם". ולפי המבואר יש לומר כי מטעם

זה נזכרו י"ג בריתות במצות מילה, לרמז שבזכות מצוה זו זוכים לתורה שבעל פה, הכלולה מ"ג מדות שדרשו חכמי התורה לברר כל פרטי הדינים בתורה שבכתב.

בזכות מצות מילה

נפתחים חדרי לבו להשגות התורה

נפלא לצרף בזה מה שכתב בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן מב) ליישב מה ששינוי במשנה (נדרים לא): "גדולה מילה שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו, שנאמר (ירמיה לג-כה) כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי". ואמרו על כך בגמרא (שם לב): "ופליגא דרבי אליעזר, דאמר רבי אליעזר גדולה תורה שאילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי".

ותמה ה"תוספות יום טוב" בשלמא אם נאמר שהפסוק מדבר מתורה, מבואר היטב מה שכתוב: "אם לא בריתי יומם ולילה", שהרי עסק התורה הוא ביום ובלילה ככתוב (יהושע א-ח): "והגית בו יומם ולילה", אבל איך מפרש המשנה פסוק זה על ברית מילה, הלא מילה נוהגת רק ביום ולא בלילה כמבואר בגמרא (מגילה כ.) ממקרא שכתוב (ויקרא יב-ג): "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" – ביום ולא בלילה.

ומיישב רבי עקיבא איגר קושיא זו על פי מה שכתב ה"עוללות אפרים" (ח"ג עניני מילה מאמר שצב): "מילה חיצונית זו היא סיבה למילה פנימית מערלת הלב, כשימול ערלת לבו אז יהיו חדרי לבו רחבים, והמה פתוחות להבין ולהשכיל, כמה דאת אמר (קהלת א-טז) ולבי ראה הרבה חכמה ודעת".

לפי זה אומר רבי עקיבא איגר: "אם כן מילה מבואר למילת הלב, להבין ולהשכיל בתורה ומצוות, אם כן יש לומר דאם לא בריתי היינו גם כן מילה, דעל ידי זה בא לשערי תורה להגות יומם ולילה". כלומר מה שכתוב: "אם לא בריתי יומם ולילה", הכוונה על שני הפירושים ברית מילה וברית התורה בבחינת אלו ואלו דברי אלקים חיים, כי בזכות ברית מילה זוכים לברית מילה של ערלת הלב, ועל ידי זה זוכים לעסוק בתורת ה' יומם ולילה.

והרי זה מתאים להפליא למה שנתבאר בדברינו, כי בזכות ברית מילה זוכים להשגות תורה שבעל פה, שהיא רמוזה בתיבת בריית' בגימטריא ל"ו פעמים טו"ב, ועל העמל והיגיעה

בתורה שבעל פה נאמר: "והגית בו יומם ולילה", אם כן יפה דרשו שני הפירושים גם יחד על הפסוק: "אם לא בריתי יומם ולילה" – ברית מילה שמביאה למילת הלב, שיוכל לעמול בתורה שבעל פה יומם ולילה.

אות ה' שהוסיף הקב"ה לאברהם היא כנגד תורה שבעל פה

בדרך זו במסילה נעלה לבאר מה שבחר הקב"ה להוסיף אות ה' בשמו של אברהם דוקא באמצע הציווי על מצות מילה, כמו שכתוב: "ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך", על פי מה שכתב ה"בני יששכר" (ניסן מאמר ד' דרוש א בחלק הדרוש): "כי אות ה' הוא סוד אות ה' אחרונה מן שם הוי"ה תורה שבעל פה". וכן כתב עוד (כסלו-טבת מאמר יד אות א): "ה' אחרונה תורה שבעל פה".

לפי זה יש לומר כי מטעם זה דוקא אחרי שנצטווה אברהם על מצות מילה, שתכליתה להשריש באדם הטבע לעמול ולהתייגע בתורה שבעל פה, הוסיף לו הקב"ה אות ה' בשמו כדי לרמז לו בכך, כי מעתה יזכה להשיג השגות גדולות בתורה שבעל פה שהיא אות ה'. וזהו שנימק הקב"ה טעמו: "והיה שמך אברהם כי אב המון גוים נתתיך", כי אברהם הוא אב המון גוים על ידי שהוא זרעו זוכים לתורה שבעל פה, ובכך הם למעלה מן הגוים שאינם נימולים שאין להם שום חלק ונחלה בתורה שבעל פה.

ויש להוסיף בזה עוד רמז נאה ומתקבל, על פי המבואר ב"שער המצות" לרבינו האריז"ל (פרשת ואתחנן) בכוונת תורה לשמה, כי אות ה' בגימטריא ל"ו, הא כיצד, ישנן ג' דרכים איך לכתוב אות ה' במילואה, במילוי י', במילוי א', או במילוי ה', כזה: ה"י, ה"א, ה"ה, ושלתם בגימטריא ל"א, ועם אות ה' עצמה שמספרה חמש הרי ל"ו. ולפי דרכנו הרמז בזה על ל"ו מסכתות שישנן בתורה שבעל פה שהיא באות ה' אחרונה.

הנה כי כן אחרי שנתן הקב"ה לאברהם מצות מילה, כדי שיזכה לעמול ולהשיג תורה שבעל פה, ומטעם זה קרא הקב"ה מצוה זו בשם בריית', לרמז שבזכות המילה יזכה להשיג תורה שבעל פה, שיש בה ל"ו מסכתות שכל אחת נקראת טו"ב, נמצא שהן ל"ו פעמים טו"ב בגימטריא בריית', לכן הוסיף לו הקב"ה אות ה' בשמו שהיא עולה למספר ל"ו, כנגד ל"ו מסכתות שיש בתורה שבעל פה שזכה בה בזכות מצות מילה.